

קב ונקי

ד' אלול תשע"ד

פרשת שופטים

להערות ולקבלת הגיליון: צבי וינברג רמת בית שמש zmw100@gmail.com \ 052-7614415

- מיהו הדין שבסוף ימיו ניטל מאור עיניו ואח"כ חזר לו?
- האם שלמה המלך השתמש במכונת אמת, והאם בזמנינו סומכים על בדיקה זו?
- מה מקור המנהג להכות באגרוף על הלב בשעת וידוי?
- "בית המקדש השלישי" האם יבנה על הר הבית או על הר אחר?
- מדוע הרמב"ם נשאר לגור במצרים, והאם מותר לישוע לספרד או לגרמניה?
- האם מותר לאדם לומר בדרך הלצה: "קבלתי בנבואה", "גילו לי בחלום", "שמעתי מאחורי הפרגוד"?

מיהו הדין שבסוף ימיו ניטל מאור עיניו ואח"כ חזר לו?

(טו, טז) לא תטה וכו' ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים.

במשנה סוף פאה (ט, ח) איתא, כל דין שלוקח שוחד ומטה את הדין אינו מת מן הזקנה עד שיהא עיניו כהות שנאמר (שמות כג, ח) ושחד לא תקח כי השוחד יעור עיני חכמים וגו'.

החיד"א בשם הגדולים (חלק גדולים מערכת מ אות ט), מביא על הרב החסיד מה' חיים כפוסקי בעל הנס זלה"ה, (שנת שי"ס) שהיה דין ונסתמא והיו מרננים עליו שח"ו לקח שוחד, ואמר בתוך קהל ועדה כי שמע דבת רבים יחדו ירננ"ו שלקח שחד, ואם האמת אתם כן יהיה תמיד הענן יכסנו, ואם הוא נזהר מאד בזה יאיר עיניו כבראשונה, ונתקבלה תפלתו בהלו נרו.

ואני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור והיה חותם מאומד וכמעט אין האותיות נכרות כמי שלא ראה.

וראיתי חתימתו אח"כ ה' נסי חיים כפוסקי כתובה מאושרה. ועד היום כל הנשבע לשקר על קברו נענש. תנצב"ה זכותו יגן עלינו, עכ"ל.

האם שלמה המלך השתמש במכונת אמת, והאם בזמנינו סומכים על בדיקה זו?

(י, יז) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד.

בראש השנה (כא). דורשת הגמ' את הפסוק "בקש קהלת למצוא דברי חפץ" בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה בת קול ואמרה לו "וכתוב יושר דברי אמת" על פי שנים עדים.

והביאור כיון ששלמה המלך ידע בחכמתו או ע"פ רוח הקודש לדון ולידע מי צודק, לא היה צריך עדים והתראה, ע"ז אמרו לו "על פי שנים עדים".

ובערוך לנר שם מקשה מדברי הזוהר יתרו (עח). שמבואר שדן לא ע"פ ב' עדים, וז"ל (ע"פ פירוש מתוק מדבש) כעין זה דן שלמה המלך בכסאו אע"פ שרוח הקודש היה שורה עליו עכ"ז דן בכסאו, שכל מי שקרב לכסאו יראה ופחד נפל עליו ובו היה דן דין בלא עדים לפי שצורות היו לו בכסאו וכל מי שקרב עם שקר היתה אותה הצורה דופקת והיה יודע שלמה המלך שעם שקר בא משום זה אימה ופחד של הכסא היה נופל על הכל וכולם נמצאו צדיקים ואמתיים לפניו. [ועיי' תרגום שני אסתר, ובילקוט שמעוני אסתר (רמז תתרמ"ו) ותוס' יומא (נד. ד"ה כרובים)]

ומתרחץ שהזוהר ס"ל כמ"ד הראשון שם בגמ' שמה שדן שלא בעדים ע"י רוח הקודש לא מיחו, עיי"ש.

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק כ"ו סי' נ"ז) כ' ליישב שבאמת התחיל לדון כך בלא עדים ואח"כ הזוהר ע"י הבת קול לדון בעדים והתראה.

וכ' שם (חלק טו סימן מז) שמדברי הגמ' מוכח איפוא דעל אחת כמה וכמה שאין כל מקום לפי ההלכה להסתייע בפסיקת הלכה על יסוד תוצאות של מכונת אמת, וממילא אין כל מקום לחייב את האדם להבדק במכונה כזאת. [ועיי' בזה עוד בשו"ת יביע אומר חלק ז - חו"מ סי' ח]

ובאמת שהי' אפשר ליישב שבסופו של דבר שלמה לא דן, משום שכתוב שהשקרן היה מודה בשיקרו ונמצאו כולם לפניו צדיקים וראויים, וכמש"כ בקובץ שעורים (בבא בתרא אות תר"מ) לבאר מה שאמר"י במשנה (ריש פ"ג דבבא מציעא) גבי שנים שהפקידו, "יהא מונח עד שיבא אליהו" דהכונה דכשיבא אליהו יודה הבעל דין בעצמו שיתבייש לכפור בפני אליהו, ולא שאליהו יברר את הדין.

מה מקור המנהג להכות באגרוף על הלב בשעת וידוי?

(י, יז) **יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו ויד כל העם באחרנה ובערת הרע מקרבך.**

בספר איגרת הטיול (לרבי חיים בן בצלאל אחיו של המהר"ל חלק הרמז אות יד) הביא את הפסוק באיוב (לו, ז) 'ביד כל אדם יחתום', שרואים שהידיים הם עדים על כל מעשה האדם.

וכיון דכתיב (דברים יז, יז) יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו, לכך נהגו העולם שלוקין על לבם בידים בשעה שאומרים הוידוי של אשמנו וכו', ע"כ.

"בית המקדש השלישי" האם יבנה על הר הבית או על הר אחר?

כי יפלא ממך דבר למשפט וכו' וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו. (ח, יז)

בקידושין (טו, י) ילפי מ"וקמת ועלית" מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל.

במלבי"ם (יחזקאל מג, ז) כתב (בביאור הפסוק שם מה, ח) שירושלים שלעתיד לבוא תהיה רחוקה מן המקדש מ"ה מיל, וסביבות הקדש יהיה אחוזת הכהנים והלויים, אבל המלך והעם אשר בירושלים ישכנו מ"ה מיל רחוק מן המקדש.

וברש"ש בנא בתרא (קכב, ד"ה ואגב) מבאר ג"כ את הפסוק כן בירושלים תהיה רחוקה מבית המקדש שיהיה על הר אחר,

וכ' לבאר לפי"ז מש"כ בישעיה (בב, וכן במיכה ד, א) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים". דרצונו לומר שיהיה אז על הר אחר אשר הוא ראש ההרים בגובה.

מדוע הרמב"ם נשאר לגור במצרים, והאם מותר ליסוע לספרד או לגרמניה?

רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וה' אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד. (יז, יז)

בירושלמי סוכה (כג, תני רשב"י בגי' מקומות הוזהרו ישראל שלא לשוב ארץ מצרים שנאמר (שמות יד, יג) "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם". "וה' אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טו), "והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה", (שם כח, טח)

וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מהלי מלכים הי"ז), וכ' שם שכל האיסור הוא רק להשתקע.

ועי' כפתור ופרח (פ"ה) שהרמב"ם שהיה במצרים היה חותם "הכותב העובר בכל יום ג' לאוים פלוני", ומבאר שם שהיה מוכרח לעמוד שם שהרי היה רופא למלך מצרים.

ובספרי הפוסקים דנו על מה שידוע דאחר גירוש ספרד גזרו והחרימו חכמי הזמן שלא לשוב לספרד, ולא נמצא כן בשום ספר אף לא בספרים מהמגורשים עצמם כגון האברבנל ועוד, ויש שניסו להוכיח כן מדברי המבי"ט בשו"ת (ח"א ס"ו ש"ז).

ובספר נר המערב (להרי י"מ טולידנו זצ"ל תולדות יהדות מרוקו עמוד עה הערה ט) כ' שאבותינו ספרו לנו, כי בני משפחת טולידאנו, שמוצאם מעיר טולידו אשר בספרד, גזרו חרם על עצמם לבלתי שוב עוד לספרד, קראו להם מאז "טולידאנו", כלומר טולידא - נו, (לא) בשפה הספרדית. עי' בכל זה בשו"ת יביע אומר (ח"ז - יו"ד סימן יד), ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סימן יז).

ושם ב"ביע אומר", הביא נידון על הצעה שעלתה לאחר השואה הנוראה אשר בה נספו כששה מיליון מאחינו בית ישראל בידי העם הגרמני הי"ד, להכריז חרם שלא יהיו שום יהודי לדרוך על אדמת גרמניה הארורה, עי"ש מדוע נדתחתה ההצעה.

ובספר חסידים (אות תכד) כ' "בעיר אחת היה שר רע והיה רוצה להעביר היהודים שבעיר מן הדת וברחו ואמרו קהילות לגזור חרם שלא ידור יהודי עוד בעירו לעולם אמר להם החכם אל תתנו מכשול לפני דורות הבאים אחרינו אלא תגזרו לזמן שהשרים בחיים החכם עיניו בראשו של דבר". ובהגהות מקור חסד שם הביא את ענין החרם שלא לדור בספרד וכ' שלפי דברי ריה"ח אין לאסור לעתיד.

האם מותר לאדם לומר בדרך הלצה: "קבלתי בנבואה", "גילו לי בחלום", "שמעתי מאחורי הפרגוד"?

אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא. (יח, כ)

בסנהדרין (טפ, י) ילפי מהכא שהמתנבא מה שלא שמע, והמתנבא מה שלא נאמר לו, והמתנבא בשם עבודת כוכבים, מיתתו בחנק.

וכ' היראים (סי' רמ"א והובא בהגהות מיימוני פ"ה מהלי ע"ז ה"ח ובמהרש"ל על הסמ"ג לא תעשה ל"ה) "הלכך יזהר אדם אפי' דרך בדחנות ושחוק הקב"ה אומר לי כך ולפי שראיתי בני אדם אומרים כך ואינם מרגישים בעון הדבר כתבתיו".

ועי' בס' תולדות אדם (תולדות הגי'ר זלמן מוולאזין זצ"ל פרק ו' עמ' כ"ב) על חכם א' מארצות המזרח שבא לוילנא להשתוקק להיות בחברת ר' זלמן זצ"ל ולנסות עד היכן מגיע בקיאותו בספרי הרמב"ם, וכשפגשו אמר לו החכם "הנה דעתי ורצוני היה זה מכבר לנסוע לוילנא ולחדות בשובע שמחות את פניך אולם ה' אמר אלי לא תלעבור (וכוונתו היתה לרמוז שמן השמים עכבו אותו מפני הקור והצנה שנתהוו בעת ההיא), והשיב לו מיד ר' זלמן מדברי ההגהות מיימוני הנ"ל בשם היראים שאסור לומר כן, ועי"ש אריכות בזה.

ובס' תורת נביאים (למהר"י חיות פ"א עמ' יז), מבאר דמה שמצינו לשונות בהשגות הראב"ד (פ"ח מלולב ה"ה ופ"ז ממטמאי משכב ומושב הי"ז ועוד) שאומר "הופיע רוח הקודש בבית מדרשינו", או "וכבר נגלה לי מסוד ה' ליראיו", אין כוונת הראב"ד רק דרך הפלגה כי ערב לו פירושו והיה ה' בעזרו לכוין אל האמת, והעיר שלפי היראים משמע שגם זה אסור. (ועי' אור שמח פ"ה מהלי ע"ז ה"ח שמעיר מאליעזר ומדוד)

ובשו"ת חיים ביד (להגר"ח פלאגי זצ"ל סימן לא) דן האם אדם יכול לומר בדרך בדחנות "כך נאמר לי בנבואה", או אם רוצה שיאמינו לדבריו אומר "כך נאמר לי בחלום", והביא את היראים הנ"ל, אולם כ' דנראה דאם רוצה להאמן את דבריו בדבר מצוה שיקבלו דבריו נראה דיכול לשנות ולומר "שכך נאמר לו בחלום" ויש להביא ראיה על זה ממה שהובא בספרי צדקה חיים דרוש כ"ח ודרוש ל"ד ודוק כי קצרתי.

ויש לעיין האם מותר לומר את הלשון "שמעתי מאחורי הפרגוד", "ד"פרגוד" פי' רש"י (ברכות יח:) שהוא מחיצה המבדלת בין מקום השכינה, ובשלמא כל מי שכי' עליו בחז"ל שאמר "שמעתי מאחורי הפרגוד" (ברכות שם, יומא עז. חגיגה טו. טז. סנהדרין פט:) באמת שמעו שם, אולם לומר זו בלשון מליצה מי שר"ל.

¹ ובאמת שמצינו מגדולי ישראל שהשתמשו בלשון זו כגון בשו"ת מהר"ם פדובה (סי' מח ד"ה גברא רבא), ובשו"ת מהר"ם אלשיך (סי' פד ד"ה אנכי הקטן), ובשו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סי' כה ד"ה עתה באתל), ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא - חו"מ סימן כב ד"ה קבלתי מכתב), ושם (מהדורה תנינא אה"ע סימן קה ד"ה אמנם לפי), ובשו"ת מהר"ש לניאדו החדשות (סימן ה ד"ה כתב עוד).